

УДК 657.6:004:336.76

О. А. Юрченко,к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8447-6510>**Л. А. Сахно,**к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування,
Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0339-3404>**Л. С. Новіченко,**к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3475-361X>

DOI: 10.32702/2306-6792.2026.8.185

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ОПЕРАЦІЙ ІЗ ФІНАНСОВИМИ ІНСТРУМЕНТАМИ СТРАХУВАННЯ ЦІНОВИХ РИЗИКІВ

O. Yurchenko,

PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of International Economics, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University
L. Sakhno,Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Finance, Accounting and Taxation Department,
Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Zaporizhzhia, Ukraine
L. Novichenko,PhD in Economics, Associate Professor
Associate Professor of Department of Accounting, Auditing and Taxation,
National Academy of Statistics, Accounting and Audit

DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE ORGANIZATION OF INTERNAL CONTROL OF OPERATIONS WITH FINANCIAL INSTRUMENTS FOR PRICE RISK HEDGING

У статті досліджено особливості організації внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами щодо страхування цінних ризиків на міжнародному ринку. Внутрішній контроль розглядається як безперервний бізнес-процес, спрямований на забезпечення законності, економічної доцільності, збереження активів та досягнення стратегічних цілей управління ризиками. Розкрито ключові етапи контролю, зокрема: попередній аналіз доцільності застосування фінансових інструментів, поточний моніторинг ринкової вартості контрактів, дотримання лімітів ризику та маржинальних вимог, а також оцінка результативності хеджування. Запропоновано використання інтегрованої концепції COSO як методологічної основи побудови системи контролю, що передбачає взаємозв'язок між контрольним середовищем, оцінкою ризиків, контрольними процедурами, інформацією та комунікацією, а також моніторингом. Показано переваги ризик-орієнтованого підходу, який концентрує увагу на критичних операціях, таких як визначення справедливої вартості деривативів, оцінка кредитоспроможності контрагентів і контроль валютної позиції. Охарактеризовано форми організації контролю (самоконтроль, інституційний та функціональний) та обґрунтовано їх синтез для підвищення ефективності. Значну увагу приділено інформаційному забезпеченню контролю, що включає внутрішні регламенти, первинні та узагальнюючі облікові документи, аналітичні звіти, біржові дані та системні журнали ERP. Запровадження запропонованої системи дозволяє забезпечити своєчасне виявлення відхилень, мінімізацію фінансових втрат, інтеграцію контролю з управлінням ризиками та підвищення достовірності фінансової звітності.

The article examines the organizational features of internal control over operations with financial instruments used for price risk hedging in international markets. Internal control is considered as a continuous and integrated business process aimed at ensuring legality, economic feasibility, safeguarding of assets, and achieving strategic risk management objectives. Particular attention is paid to the transformation of internal control under conditions of digitalization and the increasing complexity of financial instruments.

The key stages of the control process are identified and substantiated, including the preliminary assessment of the feasibility of using financial instruments, ongoing monitoring of the market value of contracts, compliance with risk limits and margin requirements, and evaluation of hedging effectiveness. The study emphasizes the importance of timely identification of deviations and rapid response to changes in market conditions.

The application of the integrated Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO) framework is proposed as a methodological basis for building an effective internal control system. This approach ensures the interconnection between the control environment, risk assessment, control activities, information and communication, and monitoring. The advantages of a risk-oriented approach are demonstrated, focusing on critical operations such as fair value measurement of derivatives, assessment of counterparties' creditworthiness, and control of foreign exchange exposure.

The forms of internal control organization (self-control, institutional control, and functional control) are characterized, and their integration is justified as a means of enhancing control effectiveness. Special emphasis is placed on the information support of internal control, which includes internal regulations, primary and consolidated accounting documents, analytical reports, exchange data, and ERP system logs. The role of digital technologies, including ERP systems, data analytics tools, and automated monitoring systems, is highlighted as a key factor in improving the efficiency, transparency, and reliability of control procedures.

The implementation of the proposed internal control system contributes to the timely detection of irregularities, minimization of financial losses, strengthening of risk management processes, and enhancement of the reliability and transparency of financial reporting. The results of the study can be applied in the development of modern internal control systems at enterprises operating in global financial markets under conditions of digital transformation.

Ключові слова: внутрішній контроль; фінансові інструменти; хеджування; цінові ризики; деривативи; міжнародний ринок; ризик-орієнтований підхід; ERP-системи; концепція COSO, цифровізація.

Key words: internal control; financial instruments; hedging; price risks; derivatives; international market; risk-oriented approach; ERP systems; COSO framework; digitalization.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах глобалізації та високої волатильності міжнародних товарних і фінансових ринків особливого значення набуває ефективна система внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків. Для вітчизняних підприємств, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, використання деривативів, форвардних, ф'ючерських, опціонних та своп-контрактів є важливим механізмом мінімізації ризиків зміни цін, валютних курсів і процентних ставок. Водночас недостатня координація державного контролю, дублювання функцій наглядових органів та відсутність системного підходу до самоконтролю на рівні підприємств знижують ефективність управління такими ризиками.

Система внутрішнього контролю вітчизняних підприємств тривалий час формувалася під впливом командно-адміністративної моделі управління, що зумовило її формалізований характер. За сучасних умов, коли власники дедалі частіше делегують управлінські функції найманим менеджерам, а підприємства активно інтегруються у міжнародні ринки, контроль має трансформуватися із пасивного інструменту перевірки у

дієвий механізм превентивного управління ризиками. Особливо це стосується операцій із фінансовими інструментами хеджування, де навіть незначні помилки в оцінці ринкової ситуації, виборі контрагента чи документальному оформленні можуть спричинити значні фінансові втрати. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю інтеграції ризик-орієнтованого підходу та цифрових технологій у процеси внутрішнього контролю фінансових операцій, що дозволяє підвищити оперативність прийняття рішень, ефективність хеджування та прозорість управлінської інформації.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сучасні дослідження з питань обліку та внутрішнього контролю фінансових інструментів засвідчують активний розвиток як теоретичних, так і практичних аспектів організації контролю на підприємствах. Професорка Н. Виговська [1] формує фундаментальні теоретико-методологічні підходи до господарського контролю в Україні, висвітлюючи питання організаційної структури та процедур контролю. Професор М. Корінько [2] систематизує методи впровадження внутрішнього контролю на підприємствах, пропонуючи практичні алгоритми контролю господарської діяльності.

Дослідження В. Здреник [3] та В. Ксендзук [7] зосереджені на обліку та контролі операцій із похідними фінансовими інструментами, зокрема на хеджуванні валютних ризиків. А. Шуліко [18] аналізує хеджування за допомогою товарних деривативів, тоді як К. Назарова та О. Задніпровський [10] досліджують аудит оцінки фінансових інструментів, підкреслюючи важливість точності та прозорості облікової інформації.

Практичні аспекти внутрішнього контролю та аудиту інтеграції в систему управління підприємством висвітлюють Т. Каменська та О. Редько [4]. Питання застосування цифрових технологій у внутрішньому контролі розглядають Н. Кінзерська [5], П. Куцик, Р. Воронко, К. Редченко, Т. Герасименко [8], С. П'янов та Д. Коробцова [12], а також Н. Цегельник і Д. Бедер [16]. Проте більшість робіт концентрується на загальних цифрових рішеннях і не охоплює системного дослідження використання цифрових інструментів для контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків.

Організаційні аспекти внутрішнього контролю в різних секторах економіки аналізують О. Назаренко та О. Волошина [9], В. Пантелеєв [13], Ю. Погорелов, Ю. Миронов, В. Мазурьонук [14] та М. Танасієв і І. Никифорак [15], акцентуючи на значенні оцінки ризиків і системності контролю, однак цифрові технології при цьому розглядаються фрагментарно.

Перший комплексний підхід до організації обліку та оподаткування операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків на міжнародних ринках представлено в роботах О. Юрченка, Н. Приймак та Н. Нечипорук [19], водночас вони підкреслюють відсутність системного дослідження інтеграції цифрових технологій для внутрішнього контролю таких операцій.

Отже, сучасна наукова література [1–19] демонструє значні досягнення у сфері організації та методик внутрішнього контролю, проте існує чітко окреслена прогалина щодо застосування цифрових технологій у контролі операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків, що визначає напрямки подальших наукових досліджень у цій галузі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є розробка науково-методичних засад організації системи внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків із

застосуванням цифрових технологій. Задля досягнення поставленої мети визначено такі завдання, зокрема: проаналізувати сучасні теоретичні підходи до організації внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків та застосування концепції COSO; систематизувати суб'єкти, об'єкти та форми внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами; дослідити роль цифрових технологій та ERP-систем у підвищенні достовірності, своєчасності та ефективності контролю фінансових операцій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Внутрішній контроль операцій страхування цінних ризиків доцільно розглядати як безперервний бізнес-процес, спрямований на забезпечення достовірності інформації, збереження активів, законності угод та досягнення стратегічних цілей управління ризиками. Його ключове завдання полягає у своєчасному виявленні відхилень між запланованими та фактичними результатами хеджування, контролі відповідності обраних фінансових інструментів політиці ризик-менеджменту підприємства, а також у попередженні спекулятивних операцій, що не пов'язані з реальним страхуванням ризиків.

Особливої уваги потребує контроль за етапами укладання та супроводу контрактів із похідними фінансовими інструментами. На стадії попереднього контролю необхідно оцінювати доцільність застосування конкретного інструменту, його відповідність характеру цінного ризику, прогнозній динаміці міжнародного ринку та фінансовим можливостям підприємства. Поточний контроль має забезпечувати щоденний моніторинг ринкової вартості контрактів, дотримання лімітів ризику, виконання маржинальних вимог, своєчасність розрахунків і правильність бухгалтерського відображення. Наступний контроль орієнтований на оцінку результативності хеджування, визначення економічного ефекту та виявлення недоліків у процедурах управління ризиками.

Методологічною основою побудови такої системи доцільно вважати інтегровану концепцію внутрішнього контролю COSO, яка передбачає п'ять взаємопов'язаних компонентів: контрольне середовище, оцінку ризиків, контрольні процедури, інформацію та комунікацію, моніторинг. У контексті фінансових інструментів страхування цінних ризиків модель COSO дозволяє інтегрувати функції внутрішнього контролю з

системою ризик-менеджменту підприємства. Це сприяє не лише своєчасному виявленню загроз, пов'язаних зі зміною біржових цін, валютних курсів чи відсоткових ставок, а й підвищує якість управлінських рішень щодо вибору оптимальної стратегії хеджування.

Водночас застосування моделі COSO до контролю міжнародних фінансових інструментів потребує адаптації до специфіки підприємства. Надмірна формалізація процедур або велика кількість контрольних перевірок може знижувати оперативність прийняття рішень на динамічному міжнародному ринку. Саме тому доцільним є ризик-орієнтований підхід, за якого основна увага зосереджується на найбільш критичних операціях: визначенні справедливої вартості деривативів, оцінці кредитоспроможності контрагентів, контролі валютної позиції та відповідності інструментів вимогам міжнародних стандартів фінансової звітності.

Заслугує на увагу визначення поняття "внутрішній контроль", запропоноване професором М. Корінько, відповідно до якого внутрішній контроль є системою заходів, визначених менеджментом підприємства та інтегрованих у його діяльність з метою найбільш ефективного виконання працівниками посадових обов'язків щодо забезпечення й здійснення господарських операцій [2, с. 53]. У контексті операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків на міжнародному ринку таке трактування набуває особливої актуаль-

ності, оскільки внутрішній контроль забезпечує не лише законність укладення та виконання контрактів, а й їх економічну доцільність, відповідність стратегії хеджування та рівню прийняттого ризику підприємства.

Метою системи внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків є перевірка дотримання вимог міжнародного та національного законодавства, внутрішніх регламентів і політик ризик-менеджменту в процесі укладання та супроводу деривативних контрактів, забезпечення збереження фінансових ресурсів підприємства, мінімізація втрат від несприятливих ринкових коливань, а також формування передумов для досягнення цільових параметрів фінансової стійкості та прибутковості.

Вважаємо, що метою внутрішнього контролю таких операцій є забезпечення досягнення запланованого економічного ефекту від хеджування цінних ризиків в умовах невизначеності міжнародного ринку, дотримання вимог законодавства та біржових правил, своєчасне виявлення відхилень від обраної стратегії страхування ризиків, а також запобігання необґрунтованим витратам, пов'язаним із неефективним використанням похідних фінансових інструментів.

Зміст внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків та його компоненти доцільно розглядати на основі концепції COSO, що представлено в табл. 1.

Таблиця 1. Система внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків на міжнародного ринку

№ з/п	Елементи системи	Характеристика з акцентом на контроль операцій фінансових інструментів
1	2	3
1.	Трактування поняття	Внутрішній контроль операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків в умовах невизначеності міжнародного ринку є комплексом заходів, розроблених і реалізованих управлінським персоналом для забезпечення законності, економічної доцільності, своєчасності та результативності операцій хеджування в умовах впливу ринкових, валютних, процентних і цінних ризиків.
2.	Суб'єкти внутрішнього контролю	Фінансовий департамент, служба ризик-менеджменту, бухгалтерія, підрозділи казначейства, внутрішній аудит, компласнс-функція, інвестиційний комітет, наглядова рада, відповідальні менеджери за операції з деривативами.
3.	Об'єкти внутрішнього контролю	Операції з форвардами, ф'ючерсами, опціонами, свопами та іншими похідними фінансовими інструментами; процедури хеджування; оцінка справедливої вартості; маржинальні вимоги; ліміти ризику; розрахунки з контрагентами; фінансові результати від хеджування.
4.	Середовище внутрішнього контролю	Сукупність організаційних, нормативних та інформаційних умов, що забезпечують ефективний контроль операцій із фінансовими інструментами: політика хеджування, розподіл повноважень, затвердження лімітів, внутрішні регламенти, методики оцінки ризиків, стандарти фінансової звітності та вимоги біржової торгівлі.
5.	Процедури внутрішнього контролю	Попередній контроль доцільності укладання контрактів; перевірка відповідності інструменту цілям страхування ризику; санкціонування операцій; контроль дотримання лімітів; щоденний моніторинг ринкової вартості; перевірка розрахунків, маржі, виконання зобов'язань; аналіз результативності хеджування.
6.	Інформація і комунікації	Система збору, документування, аналітичної обробки та передачі інформації щодо ринкових котирувань, біржових індикаторів, справедливої вартості деривативів, рівня відкритої позиції, фінансових результатів і ризиків між підрозділами фінансів, ризик-менеджменту, бухгалтерії та керівництва.
7.	Моніторинг	Безперервне оцінювання якості та ефективності контрольних процедур щодо операцій хеджування, аналіз досягнення цільового ефекту страхування цінних ризиків, виявлення відхилень, коригування стратегій хеджування та вдосконалення контрольного середовища.

Джерело: адаптовано та систематизовано автором на основі концепції COSO.

Використання цієї концепції відрізняється від традиційної практики контролю тим, що базується на тісному взаємозв'язку "ризик — контроль". За такого підходу система внутрішнього контролю орієнтується на ідентифікацію та оцінку ризиків зміни ринкових цін, валютних курсів, процентних ставок, визначення причин і можливих наслідків їх виникнення, а також формування інформаційної бази для оперативного прийняття управлінських рішень.

Особливе значення має забезпечення своєчасного інформаційного обміну між фінансовими, аналітичними, ризик-менеджмент та обліковими підрозділами підприємства, що дозволяє швидко реагувати на зміни кон'юнктури міжнародного ринку. Контрольні процедури повинні бути спрямовані на перевірку правомірності укладання деривативних контрактів, відповідності їх параметрів цілям хеджування, контролю лімітів ризику, маржинальних вимог, оцінки справедливої вартості інструментів та достовірності їх відображення у фінансовій звітності.

Запровадження системи внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків за концепцією COSO дозволяє змістити акцент із формальної перевірки правильності оформлення контрактів на оперативне виявлення відхилень у результатах хеджування, своєчасну оцінку ефективності обраної стратегії та формування повної інформаційної бази для подальшого управління ринковими ризиками. Це забезпечує інтеграцію контрольних процедур із механізмами реагування на ризики та підвищує ефективність управління фінансовою безпекою підприємства на міжнародному ринку.

Представлена система внутрішнього контролю дозволяє поєднати ризик-орієнтований підхід COSO з практикою контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків, що забезпечує: законність деривативних операцій; контроль економічної доцільності хеджування; своєчасне виявлення відхилень; мінімізацію втрат від коливань міжнародного ринку; підвищення достовірності фінансової звітності.

Результативність системи внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів хеджування цінних ризиків на міжнародному ринку безпосередньо залежить від рівня її організації, чіткості розподілу контрольних повноважень, ефективності моніторингу деривативних контрактів та здатності системи за-

безпечувати превентивне управління ринковими ризиками.

Правильно організована система внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків в умовах зростання волатильності міжнародного ринку включає:

- чітке визначення цільового спрямування внутрішнього контролю, орієнтованого на забезпечення ефективності операцій хеджування, мінімізацію втрат від коливань ринкових цін, валютних курсів і процентних ставок, а також дотримання внутрішньої політики ризик-менеджменту в умовах невизначеності зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища;

- ідентифікацію суб'єктів і об'єктів внутрішнього контролю, до яких належать підрозділи казначейства, ризик-менеджменту, бухгалтерського обліку, внутрішнього аудиту, а також операції з форвардами, ф'ючерсами, опціонами, свопами та іншими похідними фінансовими інструментами;

- інформаційне, організаційне та методичне забезпечення контролю, що охоплює регламенти укладання деривативних контрактів, методики оцінки справедливої вартості, процедури моніторингу маржинальних вимог, контроль лімітів ризику та інформаційний обмін між фінансовими, аналітичними й обліковими підрозділами;

- організаційні положення узагальнення результатів контролю та оцінки ефективності системи, спрямовані на аналіз результативності стратегій хеджування, виявлення причин відхилень фактичного ефекту від запланованого, оцінку досягнення цільового рівня захисту від цінних ризиків і розробку коригувальних управлінських рішень.

Схематично модель організації внутрішнього контролю операцій фінансових інструментів страхування цінних ризиків в умовах зростання ринкових ризиків доцільно подати на рис. 1.

Запропонований підхід до організації системи внутрішнього контролю операцій з фінансовими інструментами щодо страхування цінних ризиків за концепцією COSO на підприємстві створює умови для застосування різних форм контролю з урахуванням специфіки діяльності фінансових операцій, включаючи систему раціонального розподілу контрольних функцій між структурними підрозділами та службою внутрішнього аудиту.

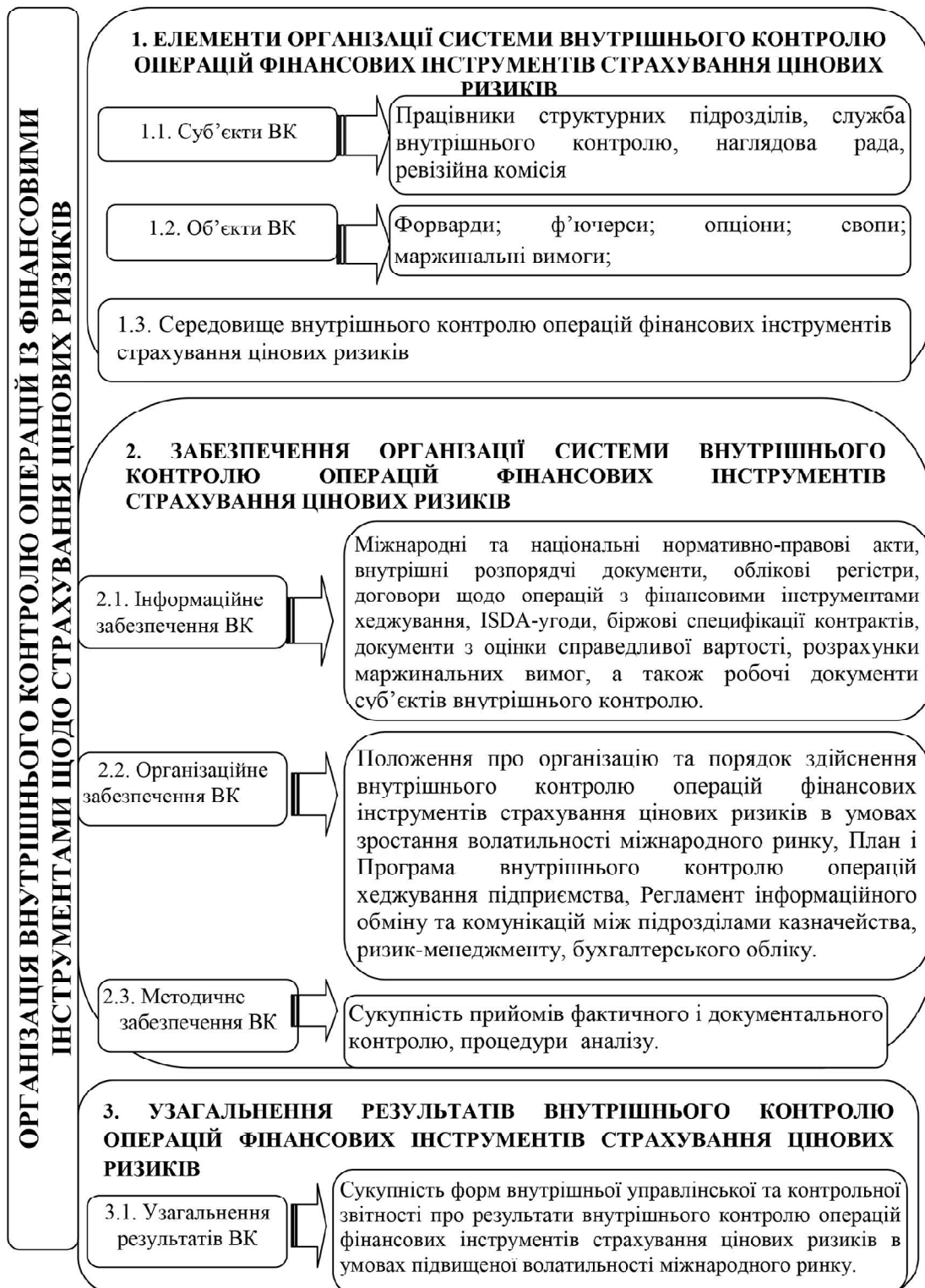

Рис. 1. Організація внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами щодо страхування ціннових ризиків

Джерело: розроблено автором.

У контексті дослідження організаційного забезпечення внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами доцільно систематизувати основні форми його реалізації на

підприємстві. Узагальнення таких форм дозволяє визначити особливості розподілу контрольних функцій, рівень відповідальності суб'єктів контролю та специфіку їх практично-

Таблиця 2. Форми організації системи внутрішнього контролю щодо операцій із фінансовими інструментами на підприємстві

№ з/п	Форма організації системи внутрішнього контролю	Коротка характеристика
1.	Самоконтроль	полягає у здійсненні кожним працівником контролю за власними діями та виконанням посадових обов'язків під час операцій з фінансовими інструментами.
2.	Інституційний контроль	формується шляхом створення відокремленого підрозділу, який здійснює функції внутрішнього контролю в цілому на підприємстві (служба внутрішнього контролю, служба внутрішнього аудиту, відділ контролю фінансових ризиків тощо).
3.	Функціональний контроль	здійснюється безпосередньо керівниками відповідних структурних підрозділів та працівниками, до обов'язків яких входить здійснення контрольних функцій під час проведення операцій із страхування цінних ризиків.

Джерело: розроблено автором на основі [2].

го застосування в умовах управління фінансовими ризиками (табл. 2).

На підприємствах організація внутрішнього контролю фінансових операцій залежить від організаційно-правової форми суб'єкта господарювання, видів та масштабів операцій, розгалуженості організаційної структури та наявності відокремлених підрозділів, забезпеченості достатнім обсягом необхідних економічних ресурсів, а також від ставлення управлінського персоналу до контролю ризикових операцій. Цільове спрямування внутрішнього контролю, визначення методів та цілей його здійснення належить до обов'язків управлінського персоналу (власника, керівника підприємства).

Управлінський персонал обирає форму організації системи внутрішнього контролю (самоконтроль, інституційний, функціональний). Забезпечення ефективного здійснення внутрішнього контролю фінансових операцій можливе лише при синтезі зазначених трьох форм контролю. Це пояснюється тим, що операції із фінансовими інструментами здійснюються на рівні різних підрозділів підприємства, при цьому задіяні різні працівники, між якими слід налагодити інформаційні потоки, координовані за інформаційними запитами та потребами користувачів.

На етапі організації внутрішнього контролю необхідно здійснити детальний розподіл контрольних функцій та повноважень між суб'єктами організації внутрішнього контролю (власник, керівник, уповноважена особа) та суб'єктами здійснення внутрішнього контролю (працівники підрозділів внутрішнього контролю, працівники, задіяні у проведенні фінансових операцій).

Об'єктами внутрішнього контролю в умовах зростання ризиків є:

- бізнес-процеси, що здійснюються у процесі операцій з фінансовими інструментами (проведення аналізу ринку, укладання страхових контрактів щодо цінних ризиків, оцінка ризиковості фінансової операції);

- елементи облікової політики та фінансові операції, записи у первинних та узагальнюючих бухгалтерських документах, що надають інформацію про особливості проведення даних операцій;

- ризики фінансових операцій та наслідки їх настання як об'єкт бухгалтерського обліку, розкриття інформації про них у примітках до фінансової звітності підприємства;

- виявлені порушення та відхилення у здійсненні фінансових операцій.

Ефективна організація системи внутрішнього контролю базується на формуванні належного інформаційного забезпечення. Так, інформаційне забезпечення внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами в умовах зростання ризиків втілюється у сукупності документів, що містять інформацію про об'єкт контролю. Перелік інформаційного забезпечення представлено в табл. 3.

Вважаємо, що інформаційне забезпечення внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами дозволяє забезпечити повноту та достовірність обліку фінансових операцій; виявляти та мінімізувати ризики, пов'язані з цінними коливаннями та укладанням страхових контрактів; скоординувати роботу між структурними підрозділами та службами внутрішнього контролю; підвищити ефективність контро-

Таблиця 3. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами щодо страхування цінних ризиків

Вид інформаційного забезпечення	Зміст та призначення	Відповідальний підрозділ
1	2	3
Контракти страхування цінних ризиків	Умови страхування, об'єкт та терміни дії договору, сума покриття, умови виплат	Юридичний відділ
Аналітичні звіти ринку	Дані про ринкові ціни, тенденції, прогнозування ризиків	Відділ фінансового планування
Первинні бухгалтерські документи	Платіжні доручення, акти, інвойси, підтвердження укладання договорів	Бухгалтерія
Узагальнюючі бухгалтерські документи	Облікові реєстри, оборотно-сальдові відомості	Бухгалтерія
Фінансова звітність (примітки до річної фінансової звітності)	Розкриття інформації про ризики, вплив операцій на фінансовий стан підприємства	Бухгалтерія
Звітність про ризики фінансових операцій	Ідентифікація ризиків, оцінка впливу на фінансовий результат, рекомендації щодо мінімізації	Відділ внутрішнього контролю
Внутрішні регламенти та посадові інструкції	Регламент проведення контролю, розподіл повноважень, черговість контрольних процедур	Відділ внутрішнього контролю
Звіти внутрішньої та зовнішньої перевірки	Виявлені порушення, рекомендації щодо усунення, контроль виконання	Служба внутрішнього аудиту; незалежні аудитори; контролюючі органи
План операцій з фінансовими інструментами	Графік укладання контрактів, строки проведення операцій, очікувані результати	Відділ фінансового планування

Джерело: розроблено автором.

лю та управління фінансовими ризиками на підприємстві.

Задля підвищення ефективності внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами щодо страхування цінних ризиків до складу інформаційного забезпечення доцільно включити документи з зовнішніх джерел, такі як біржові дані, аналітичні звіти брокерів та звіти регуляторів ринку, що дозволяють здійснювати своєчасний аналіз ринкових тенденцій та оцінку ризиковості операцій. Не менш важливими є системні журнали ERP або фінансового програмного забезпечення, які забезпечують автоматичний контроль транзакцій та дотримання внутрішніх регламентів підприємства, фіксують зміни у фінансових записах та допомагають запобігати порушенням.

До інформаційного забезпечення доцільно включати протоколи нарад та рішення керівництва щодо фінансових інструментів, що слугують підтвердженням управлінських рішень і дозволяють відстежувати їх виконання у контексті здійснення контролю. Стратегічні плани хеджування цінних ризиків, які містять моделі оцінки ризиків та сценарії дій, дозволяють планувати та прогнозувати наслідки потенційних коливань цін на ринку та розробляти ефективні заходи щодо їх мінімізації. Нарешті, важливою складовою є інформація про контрагентів та їх рейтинги, яка містить дані про фінансовий стан

партнерів, їхню кредитоспроможність і історію виконання зобов'язань, що сприяє зменшенню ризиків неплатоспроможності та підвищує надійність проведення операцій.

Отже, інтеграція вище перелічених джерел інформації у систему внутрішнього контролю дозволяє забезпечити комплексне управління фінансовими ризиками, підвищити прозорість операцій та ефективність прийняття управлінських рішень.

Інтеграція цифрових технологій та ERP-систем у процес внутрішнього контролю дозволяє істотно підвищити його ефективність. ERP-системи забезпечують централізований збір даних про всі операції з похідними фінансовими інструментами (форвардами, ф'ючерсами, опціонами, свопами) у режимі реального часу. Це дозволяє контролюючим підрозділам автоматично відстежувати ринкову вартість контрактів, перевіряти дотримання маржинальних вимог, лімітів ризику та строків розрахунків з контрагентами. Для практичного впровадження внутрішнього контролю доцільно застосовувати комплексний набір програмних продуктів, які поєднують функції ERP, управління ризиками, аналітики та документообігу. Такий підхід дозволяє здійснювати контроль на всіх етапах операцій з фінансовими інструментами, включаючи оцінку ефективності страхових і хеджувальних стратегій, а також забезпечує

Таблиця 4. Програмні продукти для внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінкових ризиків

Назва програмного забезпечення	Призначення	Основні функції та переваги
1	2	3
SAP S / 4HANA Finance	ERP-система	Інтеграція бухгалтерії, фінансів та управління ризиками; моніторинг валютних і товарних позицій
Oracle NetSuite	ERP-система	Управління фінансовими операціями, контроль контрактів на похідні інструменти, аналітика
Kyriba Risk Management	Система управління ризиками	Контроль валютних, процентних ризиків; аналіз ефективності хеджування
Power BI	BI / аналітика	Візуалізація відкритих позицій, порівняння планових і фактичних результатів хеджування
Microsoft Dynamics 365 Finance	ERP-система	Інтеграція даних про відкриті позиції, ліміти ризику, моніторинг операцій

Джерело: складено автором на основі офіційних сайтів розробників програмного забезпечення та аналітичних матеріалів у сфері ERP- і BI-систем.

автоматичний моніторинг дотримання внутрішніх регламентів підприємства (табл. 4).

Перераховані програмні продукти дозволяють забезпечити комплексний підхід до внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінкових ризиків. ERP-системи, такі як SAP S/4HANA Finance, Oracle NetSuite та Microsoft Dynamics 365 Finance, інтегрують фінансові потоки підприємства, автоматизують облік і контроль дотримання внутрішніх регламентів, що підвищує достовірність і своєчасність фінансової інформації. Системи управління ризиками, зокрема Kyriba Risk Management спеціалізується на контролі відкритих позицій і оцінці ефективності хеджувальних стратегій, дозволяючи підприємству своєчасно реагувати на коливання ринкових цін. Аналітичні інструменти (Power BI) забезпечують візуалізацію даних та оперативний аналіз результатів. Поєднання цих інструментів формує цифрову екосистему внутрішнього контролю, яка підвищує ефективність управління фінансовими ризиками, забезпечує своєчасність прийняття рішень та мінімізує ймовірність помилок або шахрайських дій.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

За результатами проведеного дослідження встановлено, що ефективна система внутрішнього контролю операцій із фінансовими інструментами страхування цінкових ризиків є ключовою для зменшення фінансових втрат і забезпечення стабільності підприємства. Використання ризик-орієнтованого підходу та цифрових технологій, зокрема ERP-систем і аналітичних платформ, підвищує оперативність і достовірність інформації, інтегрує інформаційні потоки між підрозділами та дозволяє своєчасно реагувати на ринкові зміни. Задля підвищення ефективності контролю рекомендується впроваджувати автоматизовані системи з модулем фінансів і ризик-

менеджменту, оновлювати внутрішні регламенти з урахуванням цифрових технологій, а також навчати персонал роботі з новими інструментами та аналітичними платформами. Регулярний моніторинг результатів і адаптація процедур до ринкової кон'юнктури дозволить здійснювати превентивне управління фінансовими ризиками.

Література:

1. Виговська Н. Г. Господарський контроль в Україні: теорія, методологія, організація: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2008. 532 с.
2. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: навч. посібник / за ред. М. Д. Корінька. Фастів: Поліграфіст, 2006. 440 с.
3. Здреник В. С. Бухгалтерський облік і контроль операцій з похідними фінансовими інструментами: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 — бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Житомир: Житомирський державний технологічний університет, 2010. 20 с. URL: <https://library.ztu.edu.ua/e-copies/autoref/Zdrenyk.pdf> (дата звернення: 22.03.2026).
4. Каменська Т. О., Редько О. Ю. Внутрішній контроль і аудит в управлінні: практ. посібник. Київ: ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2015. 375 с. URL: <https://gildia.kyiv.ua/wp-content/uploads/2018/01/Vnutr-kontrol-1-100.pdf> (дата звернення: 22.03.2026).
5. Кінзерська Н. В. Роль цифрових технологій у вдосконаленні обліку та контролю зовнішньоекономічної діяльності підприємств торгівлі. Економіка та суспільство. 2024. № 69. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-56>. (дата звернення: 22.03.2026).
6. Климович Д. Внутрішній аудит фінансових інструментів — основа системи контролю підприємства. Сталій розвиток економіки. 2025 Випуск 1 (52), 335—339. URL: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-46> (дата звернення: 22.03.2026).

7. Ксендзук В. В. Бухгалтерський облік та аналіз операцій хеджування валютних ризиків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)". Житомир, 2015. 21 с. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/1112> (дата звернення: 22.03.2026).

8. Куцик П., Воронко Р., Редченко К., Герасименко Т. Розвиток внутрішнього контролю в торгівлі: від класики до цифрових рішень. Підприємництво і торгівля. 2025. Випуск 45, с. 37–46. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-45-05> (дата звернення: 22.03.2026).

9. Назаренко О. В., Волошина О. І. Організація системи внутрішнього контролю підприємства в умовах сільськогосподарського виробництва. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. 2011. Вип. 20, Ч. II. С. 201–206. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/server/api/core/bitstreams/e093c058-763a-4ddb-b590-100bee7c-052d/content> (дата звернення: 22.03.2026).

10. Назарова К., Задніпровський О. Аудит оцінки фінансових інструментів. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2018. Випуск 4. С. 85–97.

11. Наумова Т., Кирильєва Л. Удосконалення системи інформаційного забезпечення внутрішнього контролю на підприємствах е-бізнесу. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. 2021. № 31. с. 4–11. URL: <https://nzlupb.org.ua/index.php/journal/article/view/502> (дата звернення: 22.03.2026).

12. П'янов С. В., Коробцова, Д. В. Система внутрішнього контролю професійних учасників ринків капіталу в умовах цифрової трансформації. Актуальні питання економічних наук. 2025. Випуск 15. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17063120> (дата звернення: 22.03.2026).

13. Пантелеєв В. П. Засади організації внутрішнього контролю підприємств. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. 2017. № 1–2. С. 15–22. URL: <https://nasoajournal.com.ua/index.php/journal/article/view/28/2> (дата звернення: 22.03.2026).

14. Погорелов Ю. С., Миронова Ю. Ю., Мазурьонюк В. В. Організація внутрішньогосподарського контролю на промислових підприємствах. Економіка і регіон. 2015. № 4. С. 135–139. URL: <https://geposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/637> (дата звернення: 22.03.2026).

15. Танасієва М. М., Никифорок, І. І. Ризики як об'єкт внутрішнього контролю: виявлення та оцінка. Економіка, управління та адміністрування. 2021. Випуск 3(97), с. 30–35. URL:

[https://doi.org/10.26642/ema-2021-3\(97\)-30-35](https://doi.org/10.26642/ema-2021-3(97)-30-35) (дата звернення: 22.03.2026).

16. Цегельник Н.І., Бедер Д.А. Роль внутрішнього аудиту у забезпеченні прозорості інформаційних ресурсів для управління бізнесом умовах цифровізації. Актуальні питання економічних наук. 2025. № 8. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14955203> (дата звернення: 22.03.2026).

17. Шерстюк О. О., Бакурова О. А. Оцінювання системи внутрішнього контролю. Економічні науки. Серія: Облік і фінанси. 2013. Вип. 10 (4). С. 413–420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esnof_2013_10%284%29__66 (дата звернення: 22.03.2026).

18. Шуліко А. О. Облік та аналіз операцій хеджування товарними деривативами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)". ДВНЗ "Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника". Івано-Франківськ, 2013. 20 с.

19. Юрченко О. А., Приймак Н. В., Нечипорук Н. В. Організація обліку та оподаткування операцій із фінансовими інструментами страхування цінних ризиків на міжнародних ринках. Сталий розвиток економіки. 2026. № 1 (58). С. 741–749. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/56768/1/Yurchenko_SRE_2026_FEU.pdf (дата звернення: 22.03.2026).

References:

1. Vyhovska, N. H. (2008), *Hospodarskyi kontrol v Ukraini: teoriia, metodolohiia, orhanizatsiia* [Economic control in Ukraine: theory, methodology, organization], ZhDTU, Zhytomyr, Ukraine.

2. Korinko, M. D. (2006), *Vnutrishnii kontrol hospodarskoi diialnosti pidpriemstva* [Internal control of enterprise economic activity], Polihrafist, Fastiv, Ukraine.

3. Zdrenyk, V. S. (2010), "Accounting and control of operations with derivative financial instruments", Abstract of Ph.D. dissertation, Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr, Ukraine, available at: <https://library.ztu.edu.ua/e-copies/autoref/Zdrenyk.pdf> (Accessed 22 March 2026).

4. Kamenska, T. O., and Redko, O. Yu. (2015), *Vnutrishnii kontrol i audyt v upravlinni* [Internal control and audit in management], Informatsiino-analitychne ahentstvo, Kyiv, Ukraine, available at: <https://gildia.kyiv.ua/wp-content/uploads/2018/01/Vnutr-kontrol-1-100.pdf> (Accessed 22 March 2026).

5. Kinzerska, N. V. (2024), "The role of digital technologies in improving accounting and control

of foreign economic activity of trade enterprises", *Economy and Society*, vol. 69. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-56>.

6. Klymovych, D. (2025), "Internal audit of financial instruments as a basis of enterprise control system", *Sustainable Economic Development*, vol. 1 (52), pp. 335—339. <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-52-46>.

7. Ksendzuk, V. V. (2015), "Accounting and analysis of hedging operations of currency risks", Abstract of Ph.D. dissertation, Zhytomyr, Ukraine, available at: <http://eztuir.ztu.edu.ua/123456789/1112> (Accessed 22 March 2026).

8. Kutsyk, P., Voronko, R., Redchenko, K., and Herasymenko, T. (2025), "Development of internal control in trade: from classical approaches to digital solutions", *Entrepreneurship and Trade*, vol. 45, pp. 37—46. <https://doi.org/10.32782/2522-1256-2025-45-05>.

9. Nazarenko, O. V., and Voloshyna, O. I. (2011), "Organization of internal control system of enterprises in agricultural production conditions", *Scientific Papers of Kirovohrad National Technical University. Economic Sciences*, vol. 20 (2), pp. 201—206, available at: <https://dspace.kntu-kr.ua/server/api/core/bitstreams/e093c058-763a-4ddb-b590-100bee7c052d/content> (Accessed 22 March 2026).

10. Nazarova, K., and Zadniprovskiy, O. (2018), "Audit of valuation of financial instruments", *Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics*, vol. 4, pp. 85—97.

11. Naumova, T., and Kyrylieva, L. (2021), "Improvement of information support system of internal control at e-business enterprises", *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, no. 31, pp. 4—11, available at: <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/view/502> (Accessed 22 March 2026).

12. Pianov, S. V., and Korobtsova, D. V. (2025), "Internal control system of professional participants in capital markets under digital transformation", *Current Issues of Economic Sciences*, vol. 15. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17063120>.

13. Panteleiev, V. P. (2017), "Principles of organization of internal control at enterprises", *Scientific Bulletin of the National Academy of Statistics, Accounting and Audit*, vol. 1—2, pp. 15—22, available at: <https://naso-a-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/28/2> (Accessed 22 March 2026).

14. Pohorelov, Yu. S., Myronova, Yu. Yu., and Mazurionok, V. V. (2015), "Organization of internal economic control at industrial enterprises", *Economy and Region*, vol. 4, pp. 135—139, available at: <https://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/637> (Accessed 22 March 2026).

15. Tanasieva, M. M., and Nykyforak, I. I. (2021), "Risks as an object of internal control: identification and assessment", *Economics, Management and Administration*, vol. 3 (97), pp. 30—35. [https://doi.org/10.26642/ema-2021-3\(97\)-30-35](https://doi.org/10.26642/ema-2021-3(97)-30-35).

16. Tsehelnik, N. I., and Beder, D. A. (2025), "The role of internal audit in ensuring transparency of information resources for business management in the conditions of digitalization", *Current Issues of Economic Sciences*, vol. 8. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14955203>.

17. Sherstiuk, O. O., and Bakurova, O. A. (2013), "Evaluation of the internal control system", *Economic Sciences. Series: Accounting and Finance*, vol. 10 (4), pp. 413—420, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%284%29_66 (Accessed 22 March 2026).

18. Shuliko, A. O. (2013), "Accounting and analysis of hedging operations with commodity derivatives", Abstract of Ph.D. dissertation, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine.

19. Yurchenko, O. A., Pryimak, N. V., and Nechyporuk, N. V. (2026), "Organization of accounting and taxation of operations with financial instruments for price risk hedging in international markets", *Sustainable Economic Development*, vol. 1 (58), pp. 741—749, available at: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/56768/1/Yurchenko_SRE_2026_FEU.pdf (Accessed 22 March 2026).

Отримано редакцією журналу / Received: 06.04.26

Професійно рецензовано / Revised: 15.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 21.04.26

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

**ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвитку**

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663